T.C.
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
HARP AKADEMİLERİ KOMUTANLIĞI
İSTANBUL

ÖĞRENCİ SUBAY TEZİ

HAZIRLAYAN : TOP.KD.ÜTĞM.HASİP SAYGILI

KONU : BİRİNCİ DÜNYA HARBİNDE I VE V NCİ KUVVE-İ SEFERİYELERİN KURULUŞU VE BUNLARA VERİLEN VAZİFELERİN İNCELENEREK HARP PRENSİPLERİNE UYGUNLUK VE UYGULANABİLİRLİKLERİNİN İRDELENMESİ.

TARİH : 19 MAYIS 1991

T E Z K O N U S U

BİRİNCİ DÜNYA HARBİNDE I VE V NCİ KUVVE-İ SEFERİYELER ÜZERİNE BİR İNCELEME

BİRİNCİ DÜNYA HARBİNDE I VE V NCİ KUVVE-İ SEFERİYELERİN KURULUŞU VE BUNLARA VERİLEN VAZİFELERİ İNCELEYEREK HARP PRENSİPLERİNE UYGUNLUK VE UYGULANABİLİRLİKLERİNİ İNCELEYİNİZ.

Bu tezin ihtiva ettiği hususlar şahsi görüşlerim olup Türk Silahlı Kuvvetlerinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

İMZA :

ADI SOYADI : Hasip SAYGILI
SINIFI VE RÜTBESİ : Top.Kd.Ütğm.
SİCİL NO : 1982-79
AKADEMİSİ : Kara Harp Akademisi.

İ Ç İ N D E K İ L E R

KONU ÖZETİ

Birinci Dünya Harbinde hudut ötesinde harekatta bulunmak maksadıyla İSTANBUL'da I veV nci Kolordulardan birer mürettep Tümen teşkil edilmiştir. 51 nci ve 52 nci mürettep Tümenler adını alan bu birliklerin Komutanlıklarına Genel Karargah İstihbarat Şube Müdürü Kurmay Yarbay Kazım KARABEKİR ve İSTANBUL Merkez Komutanı Piyade Yarbay Halil KUT tayin edilmişlerdir. Daha sonra Birinci ve Beşinci Kuvet-i Seferiye adını alan bu mürettep Tümenlere Başkomutan Vekili Enver Paşa tarafından SARIKAMIŞ harekatının idare etmek için gittiği ERZURUM-KÖPRÜKÖY'den telgrafla emir verilir. Bu emirle Kuvve-i Seferiyeler TAHRAN'ı Rus işgalinden kurtarmak ve kuzeye DAĞISTAN'a yürüme vazifesi alırlar.

Kuvve-i Seferiyelerin, personel, teçhizat ve malzeme yönünden binlerce kilometre uzaklıktaki çok geniş bu coğrafi sahada harekat yapabilecek nitelikte olmadıkları harp prensipleri ışığında değerlendirilmektedir. Elverişsiz kara ve demir yolları, çetin iklim ve tabiat şartları karşısında Kuvve-i Seferiyelerin vazifelerinin uygun ve uygulanabilir olmadığı anlaşılmaktadır.

1. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞINA GİRİŞ :

Osmanlı İmparatorluğunun Birinci Dünya Savaşına girişinin nedenleri çok çeşitlidir. Bu sebeple çok kaba çizgilerle iç ve dış nedenler olarak ikiye ayırmak mümkündür. Dış nedenler denilince Türk İmparatorluğunun tasfiyesini bekleyen ve bu beklenti üzerine iştihaları kabaran ülkelerin varlığı akla gelmektedir. Bu ülkelerin başında Türkiyenin kuzey komşusu Rus Çarlığı gelmektedir. İSTANBUL ve Doğu Anadoluyu ele geçirerek bir kaç asırlık tarihi ihtirasını gerçekleştirmek için zamanın geldiğine inanmaktadır. Bunun yanında daha Balkan Harbi arefesinde Balkanlar'da statükoyu değiştirmeyeceklerini ilan eden İNGİLTERE ve FRANSA'nın; savaşı kaybetmemiz üzerine sözlerinde durmayışlarıyla belirginleşen tavırları "Hasta Adamın Mirası" üzerindeki niyetlerini açığa vurmaktadır.

İNGİLTERE BASRA KÖRFEZİ ve ŞATTÜLARAP'ı HİNDİSTANIN dolayısıyla kendisinin bir parçası olarak görüyor ve HİND YOLU ve SUVEYŞ KANALI'nın güvenligi açısından FİLİSTİNİ talep ediyordu. Osmanlı İmparatorluğunun ittifak teklifini reddediyordu.

SURİYE ve ÇUKUROVA bölgesinde hak iddia eden FRANSA'da Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın PARİS'te uzun süren diplomatik temaslarına rağmen andlaşma teklifini kabul etmiyordu. Esasen kabul etmesi de mümkün değildi. Çünkü çıkacak büyük savaşın sebeblerinden biriside topraklarımızın paylaşılmasıdır. Çöküşümüzün üzerine hesap yapanların bizimle andlaşma yapmamaları da doğal karşılanmalıydı

Topraklarımızın üzerine hesap yapanlar bu üç ülkeden ibaret değildi. Müttefiklerimiz ALMANYA'da topraklarımız üzerinde nufuz sahası arayan bir başka devlet idi. (1)

Yukarıda ana çizgileriyle temas edilen dış nedenlerin yanında ülkeyi savaşa sürükleyen bazı sebeblerde mevcuttur. Bunların başında ülkeyi yöneten İttihat

ve Terakki idarecilerinin hayal ve ümitleri gelir. İttihat ve Terakki'nin ideolojisi gereği dünya müslümanlarının ayaklanmaları ile hem batılı müstemlekeciler çökecek hemde Osmanlı İmparatorluğunun lideri olacağı yeni müslüman ülkeler doğacaktı.

> " ...Her tarafa inanılır, becerikli adamlarımızı göndereceğiz. Gittikleri her yerde Cizvit papazları gibi inatla, ısrarla çalışacaklar. Hindistanı, Belucistanı, İranı, Afganistanı, Afrikadaki tüm müslüman ülkeleri ayaklandıracağız. İslam dünyası (İSTANBUL'daki) halifenin emri altına girecek. İhtilaller, İsyanlar birbirin izleyecek İNGİLTERE ve FRANSA can alacak yerlerinden vurulacakları için feci duruma düşecekler......."(2).

İleride incelenecek olan I ve V nci Kuvve-i Seferiyelere verilen vazifeler gözönüne alındığında yukarıda işaret ettiğimizbeklentiler üzerine bina edildikleri gözlenir. Ülkeyi yöneten üçlü (TALAT PAŞA-ENVER PAŞA-CEMAL PAŞA)'nın bir an önce memleketi savaşa sokarak parlak zaferler kazanma ihtirasları yanında savaşı gerekçe göstererek ülkede tek parti diktatörlüğü heveslerinide işaret etmek yerinde olur. Yakın tarihimizin en korkunç partizan ekibi İttiat ve Terakki yöneticlerinin (3) muhalefeti tamamen ortadan kaldırmak için biran önce harp haline girmeye can attıkları düşünülebilir.

---

(1) Prof.Dr.Tarık Zafer TUNAYA, Türkiye'de siyasal partiler cilt:III İttiat ve Terakki, Hürriyet Vakfı yayınları, 1989, Shf:530

(2) Galip VARDAR, İttiat ve Terakki içinde dönemler İSTANBUL-1960 Shf:274

Balkan Harbinde uğradığımız feci mağlubiyet neticesinde beşyüz yıllık Türk topraklarını kaybetmemiz üzerine kamoyunda doğan intikam alma ve kırılan gururu tamir duygusu Birinci Dünya Harbine girişimizin bir başka saikidir.

Yine İngiltere'nin parasını ödediğimiz halde sipariş verdiğimiz harp gemilerini vermemesi kamuoyunda harbe katılmamız yönünde bir baskı oluşturmuştur.

Ülkenin kıt ve yoksul imkanlarını denetim altında tutan kapitülasyonlardan kurtulma arzusu da harbe girmemizde etkili olmuş bir hususdur.

Ana hatlarına değindiğimiz sebeplerle ülke Birinci Dünya Savaşına sürüklenirken 2 AĞUSTOS 1914'te genel Seferberlik ve müteakip sıkıyönetim ilan edildi.

" ...Seferberliğin ilanından sonra karargah -ı Umumi ve Başkumandanlık vekaleti kuruldu. Başkumandan da olan Osmanlı Hükümdarları Sefere gitmedikleri zaman yerlerine Serasker veya Serdar-ı Ekrem tayin ederlerdi Bu Sefer bu makama BAŞKUMANDAN VEKALETİ adı verilerek HARBİYE NAZIRLIĞI da uhdesinde kalmak üzere ENVER PAŞA, BAŞKUMANDAN VEKİLİ oldu...(4).

" ...Başkomutanlık Karargah-ı umumisi bazı değişikliklerle Erkan-ı Harbiye-i Umumiyeden kuruldu. Seferberlik, talim ve terbiye şubeleri kaldırılmıştıki seferberliğin devamınca bu şubeye dokunmamak, talim ve terbiye Şubesini de kaldırmamak lazımdı. Harekat Şubesinide talim ve terbiye şubesi personelinden değil, seferberlik şubesinden kurmak uygun

(3) Yılmaz ÖZTUNA, Mehmet Talat Paşa, Türkiye Gazetesi, İstanbul-7 MAYIS 1991 Shf:5

olurdu. Karargahı Umuminin ilk kuruluşu şöyle idi. :

Erkanı Harbiye Birinci Reisi : General Bronzat Von Shellendarft, Birinci Yarbaşkan:Albay Hafız Hakkı Bey, İkinci Yarbaşkan : Kurmay Albay Bahaettin Bey,

1 nci Harekat Şube Müdürü:Yarbay Von Kress, muavini Bnb.Ali İhsan Bey,

2 nci İsth.Şube Müdürü : Bnb. Kazım Bey

3 ncü Demiryol ve Muvasala Şubesi : Bnb.Potrih, muavini Bnb. Refik Bey,

4 ncü Şube Menzil Umum Müfettişliği : Yarbay Nihat Bey,

5 nci Shh.Umumi Müfettişliği : Doktor Numan Bey,

6 ncı Karargah Umumi Kumandanlığı : (Emniyet,İkamet,İaşe)

7 nci Evrak Müdürlüğü ile Harita Müdürlüğü de vazifesine devam ediyordu.

Daha sonra, Topçu, Mühimmat Şubeleri, Telgraf umum Müdürlüğü, Baytar umum Müfettişliği, Sahra seyri şubesi kurularak şube adedi önüç'e çıkarıldı.

Doğrudan doğruya Başkumandanlığa bağlı olan birlikler : (Birinci, İkinci, Üçüncü, Dördüncü Ordu Komutanlıkları, Suriye ve Havalisi Kumandanlığı, İzmir ve Havalisi Kumandanlığı, Akdeniz ve Karadeniz müstahkem mevki Kumandanlıkları, Yemendeki yedinci Kolordu ile Asır ve Hicaz Tümenleri (5).

---

(4) General, Fahri BELEN, Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi 1914 yılı Harekatları, Genelkurmay Basımevi, ANKARA-1964, Shf:47

(5) General Fahri BELEN, aynı eser Shf:48

29 EKİM 1914'te YAVUZ,MİDİLLİ, ve diğer harp gemilerinin Karadeniz'de bulundukları sırada meydana gelen olay üzerine 1 KASIM 1914'te Rus Kafkas Ordusuna doğudan taarruza geçmesi emri verilerek doğu hududumuzda 1 nci Dünya Harbinin ilk tecavüzü başladı.

Birinci Rus Kolordusu SARIKAMIŞ-KÖPRÜKÖY genel istikametinde ilerleyerek İD-HORASAN-YÜZVEREN hattını, ERİVAN müfrezesi KARAKÖSE güneyindeki MURAT Nehri geçitlerini elde edecek tarzda harekata geçtiler ve 4 KASIM 1914 akşamına kadar bir mukavemet görmediler. Karşılarına başlangıçta hudut Taburları ve KÖPRÜKÖY bölgesinde 2 nci Nizamiye Suvari Tümeni çıkarak ileri hareketlerini durdurdular. (6)

KÖPRÜKÖY ve AZAP MUHAREBELERİNDEN sonra bölgeye bizzat gelen Başkumandan Vekili Enver PAŞA, SARIKAMIŞ harekatı için harekatı yapacak olan 3 ncü Ordunun Komutasını üzerine alarak hazırlıklara başladı.

2. KUVVE-İ SEFERİYELERİN TEŞKİLİ :

a. Kuvve- i Seferiyelerin Teşekkül Maksadı :

Birinci Dünya Savaşı arefesinde Türk Genelkurmay'ınca hazırlanmış olan harekat planlarında, Ruslarla harp olduğu takdirde XIII ncü Kolordu'dan bazı kuvvetlerle takviye edilecek olan aşiret eratının Azerbeycandan kuzeye doğru harekat yapmaları ve FAZIL PAŞA Komutasındaki ihtiyat suvari Kolordusundan KARABAĞ istikametine taarruzla Rusların gerisinde faaliyet göstermesi düşünülmüştü. Fakat harp başladıktan biraz sonra aşiret eratın hiçbir işe yaramadıkları tecrübe ile sabit olduğundan bu işlerin başarılması için bunlara güvenilmedi. Bu maksatla da İstanbul'da toplanmış olan I ve V nci Kolordulardan sonradan "Kuvve-i Seferiye" adını alacak olan Tümenlerin teşkiline karar verildi. (7).

---

(6) 1 nci Dünya Harbinde Doğu Hrk.Harp Akademileri basımevi YILDIZ-İSTANBUL-1965 Shf:9

b. Kuvve-i Seferiyelerin Kurulması :

Daha sonra Birinci Kuvve-i Seferiye adını alacak olan 51 nci Mürettep Tümen Genel Karargahta İstihbarat Şube Müdürü Kurmay Yarbay Kazım KARABEKİR Bey komutasında teşekkül ettirildi.

(1) 3 ncü Tümenin 7 ve 9 ncu Alayları

(2) V nci Kolordunun 44 ncü Alayı

(3) Şnayder Dağ.Tb. (8 Toplu)

(4) İs.Bl.

(5) Mu.Tk.

(6) Shh.Bl.

(7) Shh. Hastane

(8) Cephane ve Erzak Kolu verildi (8).

Aynı maksada yönelik olarak kurulan bir diğer Kuvve-i Seferiye olan Beşinci Kuvve-i Seferiye 52 nci mürettep Tümen adıyla Merkez Komutanı Yarbay Halil Bey tarafından 3 ARALIK 1914 de kurulmaya başlandı. Teşkilat için verilen emre göre bu tümenin kuruluşuna girecek birliklerin tamamı V nci Kolordu tarafından verilecek, yalnız iki seri ateşli dağ bataryası IV ncü Kolorduca temin edilecekti. Noksan kalacak teşkilat içinde I nci Ordu yardımda bulunacaktı. Bu esas çerçevesinde V nci Kolordu tarafından

(1) 37 nci Piyade Alayı

(2) 40 ncı Piyade Alayı

---

(7) Kur.Yb.Hulusi BAYKOÇ,"Büyük Harte Kaftan ve Irak cephesinde Beşinci Kuvve-i Seferiye (52 nci Tümen)",110 sayılı Askeri Mecmuası Tarih kısmı, Askeri matbaa, İSTANBUL-EYLÜL 1938, Shf:3

(8) Tuğgeneral İsmail BEYKUK,"Irak Cephesindeki Muharebe Dair Bazı Hatıralar", 113 sayılı Askeri Mecmua, Askeri matbaa, İSTANBUL-1 HAZİRAN 1939 Shf:157

(3) 43 ncü Piyade Alayı

(4) Adi Dağ Bataryası

(5) İstihkam Bölüğü

(6) Sıhhiye Bölüğü

(7) Sıhhiye Hastanesi

(8) İki Mekkareli Piyade Cephane Kolu

(9) Develi Erzak Kolu müşekkel olarak Tümence ilhak olunduğu gibi IV ncü Kolordu iki seri dağ bataryası, Harp okulundan bir mızıka takımı Tümenin kuruluşuna katıldı ve tamamlanamayan sair teşkiller de I nci Ordu tarafından verildi.

Tümenin teşkil için verilen birlikler tekmil teçhizatlarıyla verildiği gibi mükemmel surette giydirilmiş ve erleri Kolorduların eğitim ve öğretimce en güzel yetişmiş ve gürbüz olanlardan seçilmişti. Piyade Taburlarının mevcududa Seferi kadroya göre tamamen ikmal edilerek ayrıca yüzde yirmi de fazla er sağlanmıştı. ARALIK 1914 başlarında mürettep Tümenin kuruluşu EK-B'dedir.

c. Kuvve-i Seferiyelere Verilen Vazifeler :

Beşinci Kuvve-i Seferiye ye İstanbul'dan hareket edinceye kadar vazifesi ve takip edeceği istikamet hakkında kesin ve açık bir talimat verilmemiş, yalnız İRAN'a gideceği bildirilmiştir.

Yarbay Halil Bey ancak İstanbul'dan hareket ettikten sonra yolda vazifesi hakkında esaslı bir talimat alabildi. Bu emir 15 ARALIK 1914'te KÖPRÜKÖY'de bulunmakta olan BAŞKUMANDAN VEKİLİ ENVER PAŞA'dan geliyordu. Bu emir şöyle idi :

" Merkez Komutanı Halil Beye;

1) Vazifeniz Tümeninizle İRAN'da TEBRİZ üzerinde DAĞISTAN'a

---

(9) Kurmay Yarbay Hulisi BAYKOÇ, aynı eser Shf:4

yürüyerek orada Umum bir isyana esas olmak, yürüyüş esnasında Rus tren ve telgraf hatlarını hassaten (BAKÜ-TİFLİS) hattını tahrip eylemek yoldaki aşiretleri Ruslar aleyhine muharebeye teşvik ve sevk eylemektir.

(2) TEBRİZ'e hareket için RUMİYE gölünün güney ve kuzeyinden yürümek hususunu VAN Valisi ve oradaki Kumandanlar ile muhabere ederek bizzat tayinde serbestsiniz.

(3) Sizin Tümeninizin nakliyatı hitamında Yarbay Kazım KARABEKİR Kumandasında mürettep bir fırka, Bağdat üzerinden İran'a harekat etmek üzere nakle başlanacaktır. Bu Tümene verilen vazife, TAHRAN'a yürüyerek orasını Ruslardan tathir (kurtarmak ve işgal eylemektir. Bu fırka ile daima irtibatta bulununuz. TAHRAN seferimizle de muhabere edebilirsiniz.

(5) Fırkanın iaşesini yollar üzerindeki mevkilere varmanızdan evvel, Valilere malumat vererek müstakilen temin etmeniz lazımdır. İaşenin teshili için tekmil fırkanın toplu bulunmayarak müteaddit ve küçük aksam halinde yürümesi ve ancak düşmana yaklaşıldığı zaman toplanılması tavsiye olunur.

(6) İRAN'a hakim sıfatı ile değil, ancak İRAN'ı Rus boyunduruğundan kurtarmak vazifesiyle geldiğinizi ve Rusların Avrupa'da ve her taraftaki muharebelerde hiç muvaffak olamadıklarını söyleyiniz.

BAŞKUMANDAN VEKİLİ

ENVER (10)

---

(10) İlhan SELÇUK, Yüzbaşı Selahattinin Romanı, 1 nci Kitap, Remzi Kitabevi, İkinci Baskı, İSTANBUL-1975 Shf:103-104

Yukarıda yapacağı vazife zikredilen Birinci Kuvve-i Seferiyeye de ayrıca 11 ARALIK 1914'te telgrafla emir verilmiştir. Anılan tarihte Genel Karargahtaki İstihbarat Şube Müdürü Kurmay Albay Kazım KARABEKİR BEY "....Hudut haricine bir hedef ....TAHRAN'a EFGANA ve belki HİNDİSTAN'a"yönelik vazife alır.(11).

d. Komutanların Şahsiyetleri :

Birliğin imkan ve tabiliyetine tesir eden hususlardan biriside komutanın karekter yapısıdır. Bu yüzden Kuvve-i Seferiye Komutanlarının şahsiyetlerininde bilinmesi gerekir.

(1) Kazım KARABEKİR BEY :

Birinci Kuvve-i Seferiye Komutanlığına getirilen Kur.Yb.Kazım KARABEKİR, 1902'de Harp Okulunu P.Teğmen olarak biricilikle yine 1905'te Harp Akademisini Kurmay Yüzbaşı olarak yine birincilikle bitirmiştir. Her şeyden önce iyi yetişmiş bir asker olan Kazım KARABEKİR, asker olarak üzerine aldığı bütün görevleri yerine getirmiş ve zaferleriyle Türk tarihinin en üstün köşelerinden birini almıştır. Emrindeki askeri çok iyi sevk ve idare ettiği konusunda bütün askeri oteriteler hem fikirdirler. (12).

(2) Halil KUT BEY :

1902'de Harap Okulundan Piyade Teğmen olarak; 1905'de Harp Akademisinden mumtaz yüzbaşı olarak mezun olan Yarbay Halil BEY, kadına içkiye ve paraya düşkündü. Atılgan, enerjik gözü pek bir subaydı. Yaşadığı çağa göre yaşayış yönünden ileri görüşlüydü. Hayal gücü kuvvetliydi. Uygulanamayacağını bilse dahi emirlere itaat ederdi. (13). Osmanlı İmparatorluğunun yönetimdeki

(11) Kazım KARABEKİR, İstiklal Harbimizin Esasları, Sinan Matbaa ve Meşriyatevi, İSTANBUL-1951, Shf:23

(12) Tnk.Kur.Bnb.İsmet GÖRGÜLÜ, Türk Harp Tarihinde Adı Geçen Komutanlar, Harp Akademileri Basımevi, İSTANBUL-1983 Shf:397-403

güçlü adamı ENVER PAŞA'nın bir yaş küçük amcasıydı.

3. KUVVE-İ SEFERİYELERİN KURULUŞ VE VAZİFELERİNİN HARP PRENSİPLERİ AÇISINDAN UYGUNLUK VE UYGULANABİLİRLİĞİ :

a. Hedef Prensibi :

Mevcut talimnamelerimiz her askeri harekatın "açıkca belirtilmiş, erişilebilir ve elde edildiği takdirde kesin sonucun alınmasını sağlayan bir hedefe yönetilmesini öngörmektedir. "Her Komutan hedefini açık olarak belirtir ve bunun ışığı altında yürür" (14) denilmiştir.

" Harbin siyasi maksadı Milli hedeflerden siyasi gayretlerle ulaşılamayanların zor kullanmak suretiyle kazanılmasıdır. Harbin askeri hedefi harbin siyasi maksadını sağlayan durum, denge veya mevkilerdir. Askeri harekatın gayesi bu maksat veya hedefleri askeri güç tatbiki suretiyle ele geçirmektir.

Harekat bilgileri, harbin askeri hedeflerinin elde edilmesini sağlamalıdır. Her askeri harekat açıkca belirtilmiş, erişilebilir ve elde edildiği takdirde kesin sonucun alınmasını sağlayan bir hedefe ve hedefler dizisine yöneltilmelidir. Ara hedefler harekatın maksadına süratle ve ekonomik tarzda ulaşmayı sağlayacak şekilde seçilmelidir.

Hedef seçimi, üst Komutanlığın niyet ve maksadına Komutanlığın vazifesine, eldeki imkanlara, düşman durumuna ve harekat bölgesi ile ilgili şartlara dayanır.

---

(13) Tnk.Kur.Bnb.İsmet GÖRGÜLÜ, aynı eser Shf:407-414

(14) K.K.K.:ST. 100-15, Harekat (Sevk ve Muharebe), K.K.K. Basımevi İSTANBUL-1979, Md:15

Komutanlar hedeflerini açık olarak belirlemek ve her faaliyeti bu hedeflere ulaşcak tarzda düzenlemelidir." (15)

Yukarıda tesbitler gözönüne alındığında Kuvve-i Seferiyelere verilen hedeflerin uyğun olmadığı görülmektedir. Harbin maksadı milli hedeflerin ele geçirilmesi olması lazım gelirken; İRAN,AFGANİSTAN,HİNDİSTAN gibi bizim milli hedefimiz olması mümkün olmayan uzak diyarlar hedef alınmıştır. Oysa bu bölgeler müttefiklerimiz ALMANYA tarafından hedef olarak alınmıştı :

" 1914'ten itibaren Almanlar, İran,Afganistan ve Hindistan çizgisi üzerinde Avusturalyalılarla beraber çok yoğun çalışmalar yapmışlardır. Çünkü Hindistana kadar, Orta Asya yolunu açarak, ilerlemesinin en büyük ve etkin aracını Kafkasyalarda ihtilaller yapılmasına bağlamışlardı. Kayzer Wilhelm ihtilalci eylemciler politikasının gerekliliğine inandırılmıştı. Kayzer " Yırtıcı bir ihtilal " in Kafkas cephesindeki etkinliğini belirtmiştir. Zaten bu hareketi tavsiye edenler arasında Müsteşar JOGAV başta gelmekte, Von MOLTKE'de bu fikri kuvvetle desteklemektedir. Kafkasyadaki ihtilal harekatı ve daha ötelere ilerleyiş proğramı İstanbul'daki Von Wangenheim'in yönetimine verilmiştir. Von Wangenheim Türklere Orta Asyadaki soydaşlarıyla teması sağlamak maksadıyla sınırlarda düzeltmeler yapacağı vaat etmiştir. Ne varki Alman Kara Kuvvetleri Başkanlığı siyasi Büro Şefi Rodolp NADOLNY kısa bir süre sonra Türklerin bu hareketlerin dışında bırakılmalarını BERLİN'e önermiştir. NODONLY'ye göre İRAN ve KAFKASYA'daki büyük Türkçülük faaliyetlerini durdurulmalıdır ve bu yöndeki çalışmalar Almanlara bırakılmalıdır. GOLTZ PAŞA

(15) GENKUR:MT-1, Silahlı Kuvvetler Harekatı, Harp Akademileri Basimevi, İSTANBUL-1985 Md:54

ise tamamen aksi kanıdadır ve KAFKASLARDA çıkarılacak ihtilal hareketlerinin buradaki Türk Kuvvetlerinin işbirliğiyle gerçekleştirilebileceğini savunmuştur. İşe büyük sanayici August TYSSEN KRUPP'da karışmış Kafkasyanın "ALMANYA'ya İlhakını" ve ayaklanmanın GÜRCÜLERDEN başlatılmasını önermiştir. (16)

Bütün bu durumlar dikkate alındığında Birinci Kuvve-i Seferiyeye verilen "Tahran'a yürüyerek orasını Ruslardan kurtarma ve işgal etme" "....Afganistana hatta Hindistana yürümek" hedefini uygun bulmak güçtür. Bir Tümen çapındaki bu kuvvetle İstanbul'dan binlerce kilometre ötedeki bölgelere yeterli demiryolu ve kara yolu olmaksızın harekat, hedefin "elde edilebilir, erişilebilir" olma niteliğine taban tabana zıttır. Yine seçilen hedeflerin "eldeki imkanlara, düşman durumuna ve harekat bölgesi ile ilgili şartlara" dayanması gerekirken, bu hususlar hemen hemen dikkate alınmamıştır. Dolayısıyla gerçek şartlara verilen hedef intibak etmemiştir. Bu durum Beşinci Kuvve-i Seferiye içinde geçerlidir. Bu birliğe verilen "TEBRİZ üzerinde DAGISTANA yürüyerek orada umumi bir isyana esas olmak ve Rusları Hazar Denizi ve batısına geri sürmek "vazifesi incelendiğinde seçilen hedefin zorluğu ortaya çıkacaktır. İaşesini güzergah üzerindeki valiliklerin sağlayacağı tasarlanan Kuvve-i Seferiyelerin Anadolunun o günkü imkanları göz önüne alındığında ne kadar güçlük çıkabileceği düşünülebilir. Bu birliğin siyasi hudutlarımız

---

(16) Prof.Dr.Tarık Zafer TANAYA, aynı eser Shf : 530

dışında yapacağı harekatın ikmal ve iaşesi eldeki dökümanlara dökülmemişti. Dağıstan'a Afganistan'a, Hindistan'a sevk edilecek birlikler için yeterli iaşe ve Lojistik destek düşünülmediği gibi, bu birlikler için çetin iklimlerin hakim olduğu bu dağlık bölgeler için personele özel bir teçhizatta temin edilmemişti. Yine Anayurttan binlerce kilometre uzağa sevkedilecek fartlı lisan ve lehçelerin konuşulduğu çok geniş bir coğrafyada lisan ve mahalli özellikleri bilen yeterli bu çekirdek kadrosunun varlığı konusunda da tereddütler söz konusudur.

"Yoldaki aşiretleri Ruslara karşı muharebeye teşvik ve sevk eylemek ve siyasi hudutlarımızın çok uzağındaki mahalli halkı Rus ve İngilizlere karşı isyana kışkırtmak düşüncesi, her halükarda ilave tedbirlerin alınmasını gerektirir iken bu konuda pek tedbir alınamamıştır. Yukarıda işaret edilen Kuvve-i Seferiye komutanlarının enerjik ve cüretkar şahsiyetlerinin böylesine geniş kapsamlı bu teşebbüs için yalnız başına yeterli olmayacağı açıktır.

Bu tip vazifeler için özel harp konusunda uzman personele ihtiyaç belli iken, bu görev için nizamiteşkilat içindeki Kuvve-i Seferiyeler hazırlanmıştır. Oysa birçok başarılı faaliyeti bilinen imparatorluğun İstihbarat Teşkilatı "TEŞKİLATI MAHSUSA" nın böylesi bir görev için uygun tahsisatla hazırlık yapması daha doğal idi. Fakat bu yapılmayıp özel harp görevi için Kuvve-i Seferiyeler görevlendirilmesiyle hedefe uygun birlik kullanılamamıştır.

Hedef seçilen bölgenin bazı özellikleri mutlaka bilinmesi gerekirken hedef olarak seçilen TAHRAN, DAĞISTAN, AFGANİSTAN gibi çok geniş coğrafya hakkında elde mevcut bilgiler yok denecek kadar azdır. Taktik seviyede kullanılmak üzere

yeterli harita dahi yoktur. Dolayısıyla tayin edilen hedef hakkında bilgi edinmek bile çok güç bir iş haline gelmişti.

b. Yürürlükteki KKK.ST 100-5 Harekat talimnamesine göre "Harekat serbestisini sürdürmek ve kesin sonucu almak için taarruzi harekat gereklidir. Taarruzi harekat, komutanın insiyatifi elde bulundurmasını ve kendi isteğini düşmana zorla ettirmesini muharebenin ceryanına yön vermesi, düşmanın zayıf taraflarından ve suratle değişen durumlardan yararlanmasını ve beklenmedik gelişmeleri karşılamasını olanaklı kılar. Savunmada bile, her fırsattan yararlanmalı, kesin sonucu sağlayacak taarruzu harekat olanakları aranır. (17).

> Bir başka kaynağımıza göre ise Harekat serbestini sürdürmek ve kesin sonuçları elde etmek için taarruzu harekat gerekliydi. Taarruzi harekat, siyası makamın veya komutanın insiyatifi elde bulundurmasını, isteğini düşmana kabul ettirmesini, muharebe sahasının yerini seçmesini, düşmanın zayıf karaflarından ve suratle değişen durumlardan faydalanmasını, beklemedik gelişmeleri karşılamasını mümkün kılar. Taarruz harekat ile insiyatifi elde tutan taraf, düşmanı kendi iradesine tabi kılar, onu teşebüsten alıkoyar. tedbir aramaya ve almaya zorlar.
>
> Kesin sonuç yerinde üstünlük kurma ihtiyacı veya taarruz harekatı için durum ve kuvvet üstünlüğünü kazanma düşüncesi bazı cephelerde savunmayı gerekli kılabilir. Bu ahvalde dahi

---

(17) ST 100-5 Md:16

(18) GNKUR : MT-1 Md : 55

insiyatifi muhafaza ve sonuca ulaşma gayretleri aralıksız sürdürülebilmelidir." (18)

Birinci ve Beşinci Kuvve-i Seferiyelere verilen vazifelerde taarruzi nitelik ağır basmaktadır. Ancak birliklerin çapı, imkan ve kabiliyetleri gözönüne alındığında hedef prensibinde belirtilen mülahazalar yüzündün verilen vazife ne kadar cüretkar ve aktif olsa da başarı şansından mahrum doğmuştur.

c. Siklet Merkezi Prensibi :

Mevcut temel talimname de siklet merkezi prensibi ve ilişkin olarak aşağıdaki hususlar belirtilmektedir.

" Kesin sonucun alınması için kesin sonuç yerinde ve zamanında üstün muharebe gücünün toplanması zorunludur. Siklet merkezi tali görevlere ayrılan kuvvetlerin miktarında önemli bir tasarruf gerektirir. Siklet Merkezi prensibinin diğer savaş prensipleri ile birlikte doğru bu şekilde uygulanması, sayıca küçük olan kuvvetlere kesin muharebe gücü üstünlüğü elde etme olanağı sağlar. (19).

Kuvve-i Seferiyelere verilen vazifelerde başlangıçta Siklet Merkezi prensibi ihlal edilmiştir. Başarılması mümkün olmayan hayali vazifelerle görevlendirme yerine ERZURUM'da üçüncü Orduyu takviye maksadıyla bu birlikler kullanılmış olsaydı daha uygun olurdu.

---

(19) ST 100-5 Md. : 17

Yine Kuvve-i Seferiyelere verilen vazifeler genel olarak verilmekte herhangi bir öncelik içermemektedir. Dolayısıyla siklet merkezine gereken önem verilmemiştir.

d. Kuvvet Tasarrufu :

Bu prensip "Kesin sonuç yerinde daha fazla kuvvet toplayabilmek için tali görevlere en az miktarda, kuvvet ayrılmasını öngörür. Siklet merkezi bölgesinde toplanan muharebe gücünün ustalıkla kullanılması da, kuvvet tasarrufunun bir başka yönüdür. Komutana gereğinden fazla kuvvet kullanmadan görevini yapma olanağı verir." (20)

Bu prensip izah edilirken bir başka kaynak ise;

"....Kuvvet tasarrufu, siklet merkezi prensibinin bir sonucudur. Bu prensip, mevcut muharebe gücünü idareli kullanmaktan ziyade kesin sonuç yerinde yeterli kuvvet toplamak maksadıyla diğer bölgelere ölçülü kuvvet tahsis edilmesi anlamındadır.

Stratejik düzeyde kuvvet tasarrufu prensibi, devletin hayati menfaatleri veya bölgeleri dışındaki sahalarda bazı risklerin göze alınmasını gerettirebilir. Taktik düzeyde kuvvet tasarrufu, gayretin teksif edileceği bölge dışında kalan yerlerde asgari imkanların kullanılması suretiyle sağlanır. Kesin sonuç bölgesinde üstünlük sağlamak için diğer alanlarda hesaplı risklerin göze alınması icabedebilir.

---

(20) ST 100-5 Md. : 18

Kuvvet tasarrufu prensibi, tali bölge veya görevlerdeki kuvvetlerin taarruz,savunma, geciktirme veya aldatma harekatı icra etmelerini gerektirebilir." (21). denilmektedir.

Mevcut kuruluş ve vazifeleri incelendiğinde Birinci ve Beşinci Kuvve-i Seferiyelerin kuvvet tasarrufu prensibine taban zıt kullanıldığını görmek mümkündür. Bu birliklerinin yukarıda işaret edildiği gibi ERZURUM'a üçüncü Ordu emrine gönderilmeleri daha uygun olurdu.

e. Manevra Prensibi :

Bu prensibi uygun şekilde uygulanabilmesi için yeterli bir teşkilat, muharebe hizmet desteğine ihtiyaç vardır. İncelenen birliklerin teşkilat ve özellikle muharebe hizmet desteğine bakıldığında yetersizlik kendisini gösterir. Cılız ve dar kapsamlı cephane ve nakliye kolları yeterli hareketlilikten muhrumdur. Birinci Kuvve-i Seferiyede herhangi bir suvari unsuru bulunmaması yanında Beşinci Kuvve-i Seferiye de sadeve bir bölük suvari unsuru vardır. Manevra Prensiplerinin gerektirdiği harekat kabiliyetinin ne kadar yetersiz olduğu açıkca görülmektedir. Yine suratle manevra yapabilmek için yeterli karayolu ve demiryolu şebekesinin elverişsizliği bir başka olumsuz husustur. Beşinci Kuvve-i Seferiyenin İSTANBUL'dan ERZURUM'a iki ayda nakledilebildiği (22) düşünülürse manevra prensibini uygulayabilmek için birliklerin yeterli esneklikten yoksun oldukları görülür.

---

(21) GNKUR : MT-1 Md. : 57

(22) Kurmay Yarbay Hulisi BAYKOÇ, aynı eser Shf : 13

f. Emir ve Komuta Birliği :

Birliklerin nakledilmesi için Kara ve demiryolların yetersizliği sebebiyle Kuvve-i Seferiye birlikleri birbirinden ayrı kafileler halinde yola çıkarılmışlardı. Birlikler arasındaki irtibat hemen hemen sadece telgraf muhaberesine tabi kalmıştır. Beşinci Kuvve-i Seferiye komutanına verilen emirde davranış olmasına rağmen, birliklerin mevcut kuruluş ve teşkilatla etkin bir emir-komuta tesisi mümkün olamamıştır.

g. Emniyet Prensibi :

Birliklerin zinde bir şekilde muhabereye sevk edilmeleri gerekirken, gerekli teçhizat ve imkanlardan mahrum olmaları yüzünden büyük zayiat verilmiştir. Bu durum, birliklerin muharebeye girmeden emniyetlerini tehdit edecek boyuttadır. Beşinci Kuvve-i Seferiyelerin İSTANBUL'dan ERZURUM'a kadar 4000 zayiat vermesi ve rakamın birlik mevcudunun üçte birine yakın olması konunun ehemmiyetini gösterir. Yine bu intikal esnasında bazı mahalli unsurların personeli firara teşvik faaliyetleri (23) birlik bütünlüğünü tehdit ederek emniyeti ihlal etmiştir. Ana çizgilerle söylenirse, emniyet prensibi bu birliklere verilen vazife ve teşkilatla göz önüne alınmıştır.

h. Baskın Prensibi :

"Baskın düşmana ummadığı bir zamanda, ummadığı bir yerde ve ummadığı bir şekilde darbe indirmektir. En önemli husus, düşmanın tüm habersiz yakalanmasından çok etkili bir şekilde karşı harekete geçmesini sağlamaktır.

---

(23) ST 100-5 Md. : 22

Sürat, gizlilik, şaşırtma, umulmayan muharebe gücünün kullanılması, elektronik emniyet, etkili bir İstihbarat ve İstihbarata Karşı Koyma taktik hareket yöntemlerinde zaman zaman yapılacak değişiklikler, baskın yardım eden faktörlerdendir.(23)

Kuvve-i Seferiyelerin kuruluşları dikkate alındığında baskını sağlamak için gerekli sürat ve muharebe gücünden mahrum oldukları görülür. Yine baskına yardım eden faktörlerden gizlilik ve şaşırtma uygulanabilir değildir.

i. Sadelik Prensibi :

"Sadelik, harekatın başarısında en önemli bir etkendir. Bunun için planlar doğru ve basit, emirle kesin, kısa ve anlaşılması kolay olarak hazırlanması ve yayımlanmalıdır. Eğer öteki faktörleri eşit ise en sade plan tercih edilmelidir." (24).

Kuvve-i Seferiyeye verilen vazifelerin kısa olduğunu görmekteyiz. Ancak vazifenin hemen hemen tamamında genel ifadeler hakimdir. "TAHRAN'ı Ruslardan kurtarmak,.....DAĞISTAN'a yürümek....halkı ayaklanmaya teşvik etmek" gibi ayrıntılı planlamaya ihtiyaç duyulan konuların böylesi çok genel ifadelerle geçirilmesi zihinler de bir çok belirsizlikler niteliktedir. Esasen birliğe vazifenin de İstanbul'dan ayrıldıktan sonra verilmesi tasarlanan harekat için üst seviyede bir planlaması olmadığını düşündürmektedir. Kuvve-i Seferiyelerin aldıkları vazifeler, yetersizlikleri sebebiyle sadelik ilkesine uyum göstermemiştir.

---

(24) ST 100-5 Md. : 23

4. SONUÇLAR :

Birinci Dünya Savaşının ilk yılında düşman gerisinde özel harekat ta yapabilme maksadıyla teşekkül ettirilen Birinci ve Beşinci Kuvve-i Seferiyelerin, teşkilat ve aldıkları vazifeler yönüyle incelenmesiyle harp prensipleri açısından verilen vazifeyi uygulayabilecek nitelikte olmadıkları değerlendirilmektedir.

Yaklaşık birer tümen çapındaki birlikler olan Kuvve-i Seferiyelere bulundukları yerden 2000km. uzaklıktaki hedefler verilmesi; yeterli Lojistik destek ve teçhizattan mahrumiyet, elverişsiz kara ve demiryolu şebekesi, iklim ve arazi şartlarının olumsuz etkilerini giderici tedbirlerin alınmayışı yönüşle uygulanabilme yeteneğinden yoksundur. Verilen emirlerin muğlak ve yoruma muhtaç oluşu sadelik prensibine aykırıdır.

Birliklerin kafileler halinde gönderilişleri emir-komuta birliğini sekteye uğratmış, Doğu Anadoluda mahalli halkın personeli firara teşviki ve çetin iklim ve tabiat şartlarının verdiği yoğun zayiatlarla birliğin emniyeti daha muharebeye girmeden ihlal edilmiştir.

Sonuç itibariyla Birinci ve Beşinci Kuvve-i Seferiyeler mevcut teşkilat, kuruluş ve malzeme ile verilen vazifeleri yapabilecek nitelikten uzakta idiler. Verilen vazifelerin uygulanabilir olmadığı değerlendirilmiştir.

F A Y D A L A N I L A N K A Y N A K L A R

1. AYDEMİR, Şevket Süreyya ENVER PAŞA, Cilt:2 Remzi Kitabevi İSTANBUL-1972

2. BELEN, Fahri, Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi 1914 yılı Harekatları, Genel Kurmay Basımevi, ANKARA-1964

3. Birinci Dünya Harbinde Doğu Harekatı, Harp Akademileri Basımevi, İSTANBUL-1965

4. GÖGÜLÜ, İsmet, Türk Harp Tarihinde Adı Geçen Komutanlar, Harp Akademileri Basımevi, İSTANBUL-1983

5. KARABEKİR, Kazım, İstiklal Tarihimizin esasları, Sinan matbaa ve Neşriyatevi, İSTANBUL-1951

6. SELÇUK, İlhan, Yüzbaşı Selahattin Romanı, 1 nci Kitap İkinci baskı, Remzi Kitabevi, İSTANBUL-1975

7. TUNAYA, Tarık Zafer, Türkiye'de Siyasal Partiler, Cilt:3 Hürriyet Vakfı yayım İSTANBUL-1988

8. VARDAR, Galip, İttiat ve Terakki içinde Dönemler, İSTANBUL-1960

9. KKK.ST.100-5 Harekat, KKK.Basımevi, İSTANBUL-1979

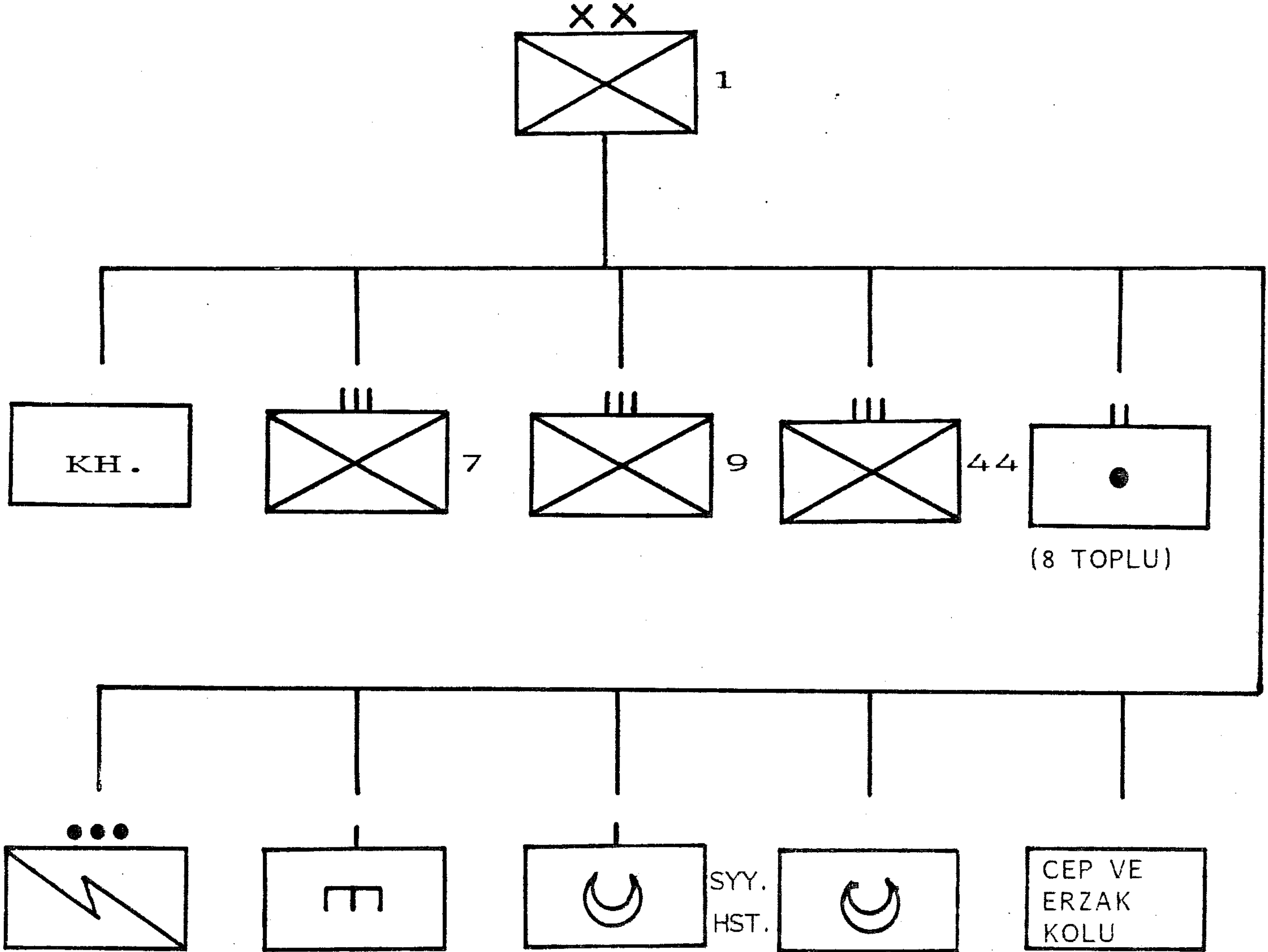
10. GNKUR MT-1, Silahlı Kuvvetler Harekatı Harp Akademileri Basımevi, İSTANBUL-1985

11. ASKERİ MECMUA, Cilt X Sayı:113, 1 HAZİRAN 1939

12. ASKERİ MECMUA'NIN Tarih Kısmı Sayı:110 1 EYLÜL 1938

13. TÜRKİYE Gazetesi İSTANBUL 7 MAYIS 1991

BİRİNCİ KUVVE-İ SEFERİYENİN KURULUŞU

BEŞİNCİ KUVVE-İ SEFERİYENİN KURULUŞU

